

Over de taal van Olst

De taal van Olst: Sallands

Hieronder is de streekaalkaart van Nederland uit de Bosatlas afgebeeld. Olst ligt in het donker oranje gebied. In dat grote gebied wordt een variant van het Nedersaksisch gesproken die Gelders-Overijssels wordt genoemd. In Overijssel noemen we dat meestal Sallands. Verder naar het oosten, in Rijssen en Markelo bijvoorbeeld, wordt Twents-Graafschaps gesproken volgens Jo Daan, die deze kaart in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

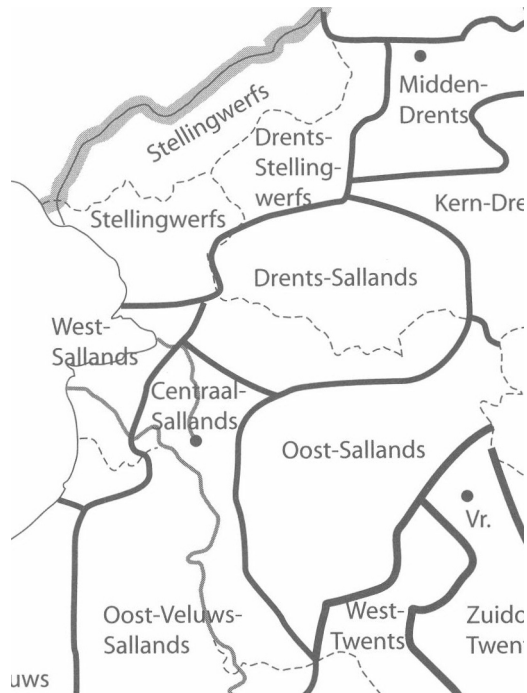
Naar: de streekaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

Jo Daan trok de grens tussen het Gelders-Overijssels (oranje) en het Twents-Graafschaps (rood) op basis van het verschil tussen *vuur* = Ned. vuur ten westen, en *veur* = Ned. vuur ten oosten. Zij baseerde zich hierbij op de grens die Bezoen in 1948 (in *Taal en volk van Twente*, p. 194 e.v.) heeft getrokken.

In Olst wordt uiteraard *vuur* gezegd.

Lange klinkers in *èten, göte, kaaken*

In een strook langs de IJssel, op het kaartje hieronder het gebied van het Centraal-Sallands genoemd, komen lange klinkers voor in woorden als *eten, goot* en *koken*. In Deventer, Olst en Wijhe zegt men *èten, göte, kaaken*. Oostelijker, in Raalte bijvoorbeeld, is het *etten, götte*, met een korte klinker.

Indelingskaart van het Sallands uit Bloemhoff, H., 'Klank en vormleer'. In: Handboek Nederaksische taal- en letterkunde. Assen 2008, p. 86

Oostelijke klinkers

Deventer heeft in de woorden *breef, greun* en *boek* ('brief', 'groen', 'boek') een 'oostelijke' klinker. In Olst is dat ook het geval, en in Wijhe-dorp hebben deze woorden resp. ook een *ee, eu* en *oo*. In het buitengebied van die plaats wordt niet *breef* maar *brief* (met lange *ie*) gehoord en *boek* (met een lange *oe*) in plaats van *book*. Men zegt in Wijhe en omgeving wel altijd *greun*, en niet *gruun* (met lange *uu*).

In de rest van West-Overijssel wordt vrijwel altijd *brief, gruun* en *boek* gehoord, met een klinker die dus ten opzichte van de oudere *ee, eu, oo* verhoogd is.

Verschillen tussen de talen van Olst en Deventer

jaar, zwaar

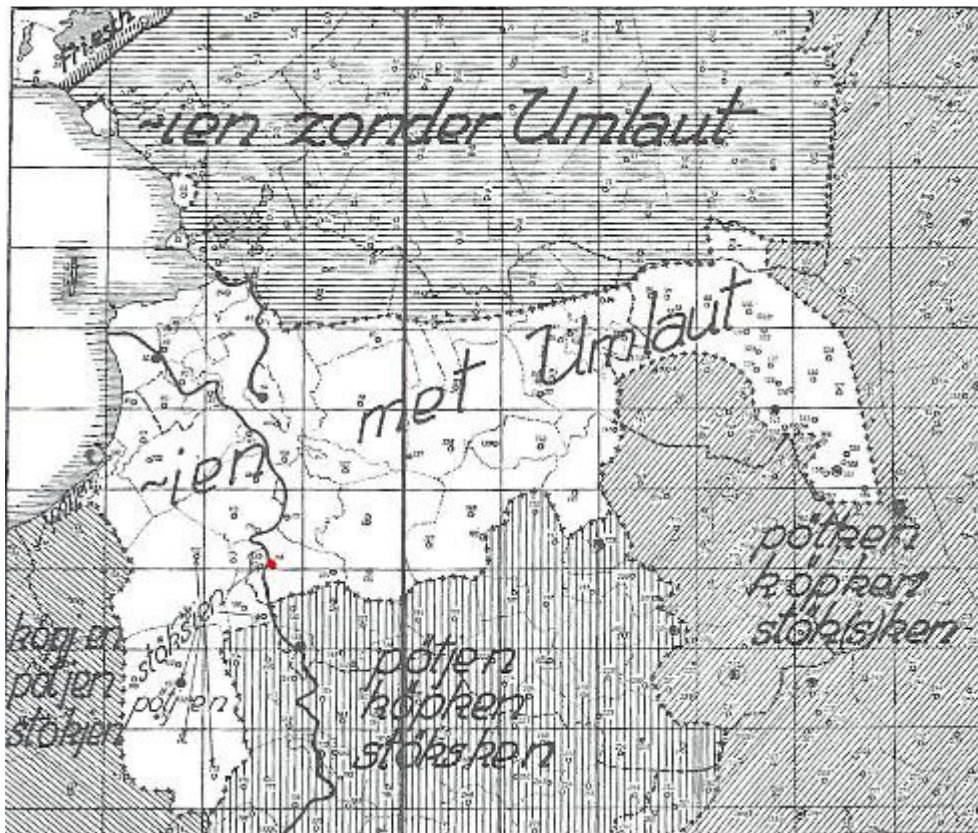
Net als Zwolle en Kampen heeft Deventer een *r* die als een keelklank klinkt, een zgn. brouw-*r*. Daarmee hangt samen dat de *ao* voor de *r* wat meer voor in de mond wordt gearticuleerd en klinkt als *öö*. In Deventer wordt voor 'jaar', 'zwaar' gehoord: *jöör, zwöör*, terwijl het in Olst en Wijhe *jaar* en *zwaar* is.

eej, euw, oow

In het Deventers klinken de *ee*, *eu* en *oo*, de hoge middenklinkers als *eej*, *euw* en *oow*, dat wil zeggen: min of meer diftongisch (in bijv. *zeejker* 'zeker', *heuwfd* 'hoofd', *zoow* 'zo'). Dat is typisch voor Deventer, in Olst komt het niet voor.

verkleinwoorden

De taal van Deventer onderscheidt zich van het noordelijker gesproken Sallands ook in de wijze waarop de verkleinwoorden worden gevormd. Daar horen we geen verkleinwoorden op *-ien* (met umlaut), maar op *-jen* of *-ken*. Olst sluit zich in dit opzicht aan bij het noordelijker grote gebied waar de verkleinwoorden altijd op *-ie* of *-ien* uitgaan, met klinkerwisseling (ook wel umlaut genoemd). Op onderstaande kaart is Olst weergegeven met een rode stip.

'De verkleinwoorden'. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer 1931, p. 825.

De kaart van Kloeke is al heel oud, maar toch is de situatie nog niet veel veranderd. Enkele voorbeelden uit de taal van Olst:

<i>pad</i>	<i>pägien</i>	Ned. paadje
<i>dook</i>	<i>deukien</i>	Ned. doekje
<i>stelle</i>	<i>stellegien</i>	Ned. steeltje

N.B. Bij voorklinkers, zoals de *e*, treedt geen klinkerwisseling op bij de verkleinwoordvorming.

De slot-*n* van de verkleinwoorduitgang is inmiddels in een groot deel van Salland verdwenen, maar in Olst nog niet, hoewel de Olster informanten van het Woordenboek van Overijssel ook een aantal verkleinwoorden op *-ie* hebben opgegeven, bijv. *bettie* 'beetje', *citruuntie* 'citroentje', *slökkie* 'slokje'.

Uit de woordenschat van de taal van Olst

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnetjes betekenen:
(de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren*)

1. *Daor zit de foeke!*
2. *Zo dor as 'n zeke kippe.*
3. *Wallee?*
4. *Daor he-k vrèè mee.*
5. *'n Rare täte.*

Verder lezen/studeren

Er is een boekje met veel mooie oude Olster woorden: Bos-Vlaskamp, G. e.a., *Olster woorden*. Olst, z.j. De vijf zinnetjes/woorden hierboven zijn uit die woordenlijst gekozen. Veel Olster taal materiaal is ook te vinden in de database van het *Woordenboek van Overijssel*.

Behalve in de genoemde literatuur kan men zich oriënteren in meer algemene werken, waaronder:

Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer 1931;

Bloemhoff, H., J. van der Kooi, H. Niebaum en S. Reker (red.), *Handboek Nedersaksische taal- en letterkunde*. Assen 2008, speciaal p. 65 vv. en 221 vv.

Oplossingen:

1. Daar zit 'm de kneep!
2. Helemaal niet fit (lett.: Zo dor als een zieke kip).
3. Wat zeg je?
4. Daar kan ik mee instemmen.
5. Een zonderling mens.